

Sijaishuollon laitoshoidossa käytössä olevat toiminnan viitekehykset, mittarit sekä työmenetelmät. Kysely lastensuojelulaitoksille.

Tutkimussuunnitelma

11.10.2024

Tutkimusryhmä

Taina Laajasalo*, PsT, oikeuspsykologian dosentti, tutkimusprofessori

Pia Eriksson, VTT, erikoistutkija

Eija Luoto, Master of Health Care, tutkija

Lastensuojelutiimi, Turva ja Suojelu -yksikkö, Turva-osasto

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

*Tutkimuksesta vastaavan yhteyshenkilön tiedot:

Taina Laajasalo

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Mannerheimintie 166

00300 HELSINKI

puh: 029524777

sähköposti: taina.laajasalo@thl.fi

1 Tausta

Lastensuojelun laitoshoitoon sijoitettujen suomalaislasten suhteellinen määrä on kansainvälisessä vertailussa suuri. Silti meillä ei toistaiseksi ole tehty tieteellisiä tutkimuksia sijaishuollon palveluiden vaikuttavuudesta, ja ymmärrys palveluiden sisällöistä, tavoitteista ja tavoitteiden saavuttamisen mittaamisesta on puutteellista (Aaltio & Eriksson, 2023). Myös kansainvälisesti tietopohja on vielä ohut (Eriksson ym. 2024). Tietopohjan kiireellistä vahvistamista onkin peräänkuulutettu, etenkin kun kotimaisten rekisteritutkimusten perusteella (esim. Kääriälä ym. 2018; Orri ym. 2021) tiedetään lapsena sijoitettujen voivan aikuisina laaja-alaisesti ei-sijoitettuja ikätovereitaan huonommin.

Yksi, joskaan ei ainoa, strategia lisätä lastensuojelun vaikuttavuutta on jalkauttaa käytäntöön näyttöön perustuvia toimintamalleja, menetelmiä ja arviointi-instrumentteja (Aaltio & Isokuortti, 2021). Suomessakin on otettu käyttöön viitekehyksiä tai toimintamalleja (*practice models, practice frameworks*), joilla tarkoitetaan työskentelyä konkreettisesti ohjaavaa kehystä, joka nojaa tiettyyn arvo- ja teoriapohjaan, ja jota hyödynnetään asiakastyön kaikissa vaiheissa. Malleja on käytössä niin lastensuojelun avo- kuin sijaishuollossa, mutta niiden vaikuttavuudesta on erittäin niukasti tutkimustietoa (Isokuortti ym. 2020). Laajempien mallien lisäksi myös standardoidut interventiot ovat rantautuneet pohjoismaisiin lastensuojelulaitoksiin (Lundström ym., 2020). Ruotsalaistutkimuksen mukaan näidenkin menetelmien tutkimusperusta on usein heikko (Bergström ym., 2023), eikä niiden käyttöä ohjata kansallisesti niin Suomessa kuin Ruotsissakaan.

Suomen lastensuojelulaitoksissa käytössä olevista menetelmistä ja niiden käytöstä on vain vähän tietoa. Heinon (2021) raportissa suuri osa (78 %) sijaishuollon toimintayksiköistä kuvasi yksikössä käytettyjä menetelmiä, yhteensä noin 50 erilaista menetelmää. Epäselväksi kuitenkin jäi, miten vahvana menetelmien hallinta yksikössä todellisuudessa esiintyi. On esitetty, että sijaishuollon hoitomallien ja menetelmien kehittämistä ja jalkauttamista tulisi ohjata kansallinen rakenne, joka osaltaan auttaisi varmistamaan, että toiminta perustuu vahvaan laatuun, valvontaan, etiikkaan ja osaamiseen (Timonen-Kallio ym., 2017). Ylipäätään on peräänkuulutettu tutkimukseen perustuvien työmenetelmien aseman vahvistamista sosiaalityössä, sosiaalihuollon erityispiirteet huomioiden (Tapola-Haapala, 2023).

Ensimmäinen askel niin lastensuojelun sijaishuollon vaikuttavuuden laadukkaassa tutkimuksessa kuin kentän menetelmä- ja arviointiosaamisen vahvistamisessa on ymmärtää nykyistä paremmin lastensuojelulaitosten ajankohtaista tilannetta, käytettyjä työtapoja ja -välineitä sekä kokemuksia näiden hyödyistä, ja näin vahvistaa tietopohjaa kansallisen ja alueellisten tasojen yhteistyössä.

2 Tutkimuksen tavoite

Lastensuojelulaitoksella tarkoitetaan ympärivuorokautista hoitoa tarjoavaa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajaa, jonka toimiala on lastensuojelulain (57§) mukainen ympärivuorokautisen hoidon ja huollon tuottaminen. Tämän tutkimuksen tavoite on kartoittaa laitoksissa käytössä olevia toiminnan viitekehyksiä, mittareita ja työmenetelmiä sekä näiden tutkimusperustaisuutta, juurtumista sekä käyttäjien kokemia hyötyjä. Lisäksi halutaan saada käsitys siitä, millaisia seikkoja toimintayksiköiden näkökulmasta olisi jatkossa olennaista mitata, kun tavoite on seurata lapsen hyvinvointia sijaishuoltojakson aikana.

Kyselyn vastauksia käytetään tutkimustarkoituksiin sekä palveluiden kehittämistyöhön. Lisäksi työ tulee osaltaan tukemaan sosiaalihuollon toimintaa kuvaavien luokittelujen kokoamista ja kehittämistä Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella. Laitoksia koskevaa perustietoa (henkilöstömitoitus, palvelutarjonta, paikkamäärä) käytetään keväällä 2025 alkavan laitoshoidon vaikuttavuutta arvioivan empiirisen tutkimukseen (thl.fi/acelife) otoksen muodostamiseen.

Osin vastaava, mutta laajempi kysely toteutettiin vuosina 2020–2021 tutkimusprofessori Tarja Heinon (2021) johdolla, ja soveltuvin osin näiden kahden kyselyn vastauksia voidaan verrata ja käyttää ajallisen muutoksen analysointiin. Kyseessä ei kuitenkaan ole varsinainen jatkotutkimus vaan itsenäinen kysely.

3 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tutkimuksessa kerätään tietoa kyselylomakkeella. Kyseessä on poikkileikkaustutkimus ja aineisto kerätään vain kerran.

Tutkimusjoukko

Kysely lähetetään kaikkiin julkisten ja yksityisten toimijoiden ylläpitämiin lastensuojelulain 57§ mukaisiin lastensuojelulaitoksiin. Tutkimukseen osallistuvat kaikki suostumuksensa antaneet toimintayksiköt, jotka vastaavat kyselyyn aikavälillä lokakuu 2024 – joulukuu 2024. Kustakin yksiköstä vastaa kyselyyn yksi henkilö. Kyselyyn vastaa laitoksen johtaja tai hänen nimeämä toinen vastuhenkilö.

Kyselylomake

Kysely on suunniteltu tätä tutkimusta varten aikaisemmissa tutkimuksissa käytettyjen taustakyselyiden pohjalta. Lisäksi on käyty läpi muuta aiheeseen liittyvää taustakirjallisuutta ja hyödynnetty asiantuntijakonsultaatioita. Kyselyyn vastataan webropolin kautta.

Kyselylomake (liite 1) koostuu noin 20 kysymyksestä ja se sisältää sekä vaihtoehtokysymyksiä että avovastauksia. Kyselylomakkeen osiot ovat: 1) perustiedot, 2) työn viitekehys, 3) menetelmät, 4) seurantamittarit.

Tietojen analysointi

Aineiston tilastolliset analyysit tehdään tarkoituksenmukaisilla deskriptiivisillä menetelmillä SPSS ohjelmaa hyödyntäen. Avovastaukset luokitellaan temaattisesti sisällönanalyysin keinoin.

4 Tutkimuksen toteutus, rahoitus ja raportointi

Tutkimus toteutetaan ja rahoitetaan osana Strategisen tutkimusneuvoston ACElife-hankkeen (www.acelife.fi) THL:n osahanketta (thl.fi/acelife)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Turva ja suojelu -yksikön tutkijoista kootun ryhmän vastuututkijana toimii tutkimusprofessori Taina Laajasalo, muut jäsenet ovat erikoistutkija

VTT Pia Eriksson, sekä tutkija Eija Luoto. Turva ja Suojelu -yksikköön on keskittynyt merkittävää kansallisen tason osaamista sekä tutkimus- ja kehittämisvastuita liittyen lastensuojelun sijaishuollon kysymyksiin. Pia Eriksson toteuttaa parhaillaan muun muassa ensimmäistä sijaishuollon laitoshoidon lyhyen ja keskipitkän aikavälin vaikuttavuuteen liittyvää arviointitutkimusta.

Tutkimusaineisto kerätään loppuvuodesta 2024, analysoidaan keväällä 2025 ja julkaistaan syksyllä 2025. Tutkimus raportoidaan sekä THL:n omissa julkaisusarjoissa, että vertaisarvioituna artikkelina. Vertaisarvioidun artikkelin mahdollisia kanssakirjoittajia ovat Itsenäisyyden juhluvuoden säätiön Heidi Backman (PsT, erityisasiantuntija) sekä Marko Merikukka (FT, tiedeasiantuntija), jotka eivät käsittele tutkimuksen raaka-aineistoa. Tutkimuksen tuloksia voidaan raportoida myös kansallisissa ja kansainvälisissä koulutus- ja konferenssitapahtumissa.

5 Eettinen arviointi

Tutkimukseen pyydetään luvat hyvinvointialueilta, jotka myöntävät luvan julkisten toimijoiden osallistumiselle. Aineisto ei sisällä henkilötietoja, mutta on tutkijoiden toimesta yhdistettävissä laitoksia koskeviin yhteystietoihin, joita on käytetty kyselyn lähettämisessä. Aineistosta on laadittu tietosuojailmoitus. Tulokset raportoidaan anonymisti siten, että vastaajia tai yksittäisiä laitoksia eivät ole tunnistettavissa.

Tutkija sitoutuu noudattamaan EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen, tietosuojalain 1050/2018 sekä muun voimassa olevan lainsäädännön asettamia vaatimuksia. Aineisto ei sisällä arkaluontoisia henkilötietoja ja henkilötiedot muodostuvat vastaajien nimistä ja yhteystiedoista (julkinen tieto).

Tutkimuksen aineisto säilytetään THL:n suojatulla verkkolevyllä, jonne on pääsy vain tutkimusryhmän jäsenillä. Aineisto poistetaan THL:n verkkolevyltä ja tuhoetaan viimeistään ACElife-hankkeen päättyessä lokakuussa 2028.

Viitteet

- Aaltio, E., & Eriksson, P. (2023). *Sijaishuollon mustaa laatikkoa ryhdytty avaamaan vaikuttavuuden ja laadun arvioimiseksi*. Yhteiskuntapolitiikka, 3.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023061354677>
- Bergström, M., Sundell, K., Olsson, T., Leander, L., & Åström, T. (2023). *Interventions in child welfare: A Swedish inventory*. Child & Family Social Work, 28(1), 117–124.
<https://doi.org/10.1111/cfs.12946>
- Heino, T., Lappalainen, E., Ranta, H., & Weckroth, N. (2021). *Lastensuojelun 24/7 -yksiköt: Palvelutuotannon moninaisuus ja haasteet*. Raportti 6/2021, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).
- Isokuortti, N., Aaltio, N., Laajasalo, T., & Barlow, J. (2020). *Effectiveness of child protection practice models: A systematic review*. Child Abuse & Neglect, 104632.
- Kääriälä, A., Berlin, M., Lausten, M., Hiilamo, H., & Ristikari, T. (2018). *Early school leaving by children in out-of-home care: A comparative study of three Nordic countries*. Children and Youth Services Review, 93, 186–195.
- Lundström, T., Sallnäs, M., & Shanks, E. (2020). *Stability and change in the field of residential care for children: On ownership structure, treatment ideas and institutional logics*. Nordic Social Work Research, 1, 39–50.

- Orri, M., Côté, S., Marttila, M., & Ristikari, T. (2021). *Childhood out-of-home placement and pathways to adult socioeconomic outcomes*. *Children and Youth Services Review*, 129.
- Tapola-Haapala, M., Kuusinen-James, K., & Rajavaara, M. (2023). *Suosituksset sosiaalihuollon näyttöön perustuvan toiminnan edistäjinä?* Kolumni, Sosiaalityön tutkimuksen seura. Published 4.10.2023.
- Timonen-Kallio, E., Yliruka, L., & Närhi, P. (2017). *Lastensuojelun terapeuttisen laitospäivätoiminnan mallinnus*. Työpäpaperi 23/2017, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).